

EXCLUSIVITAT ESTRATÈGICA: L'AUGE DEL PLURILATERALISME EN UN ORDRE ECONÒMIC FRAGMENTAT

PAU ÁLVAREZ-ARAGONÈS

Màster en Afers Transatlàntics pel Col·legi d'Europa i The Fletcher School de la Tufts University. Consultor del Banc Mundial sobre projectes centrats en la UE; especialista principal a *Plurall*

Després de la Guerra Freda, el món va experimentar una hiperglobalització dels mercats internacionals que va integrar moltes cadenes de subministrament sota una «interdependència complexa» –un concepte suggerit pels politòlegs Robert Keohane i Joseph Nye a la dècada de 1970–, que sosté que els països eviten el conflicte a causa de la simbiosi entre les seves economies i societats. Aquest interès es va veure afavorit per l'existència del règim comercial multilateral sota la direcció de l'Organització Mundial del Comerç (OMC) i d'altres institucions financeres, com ara el Banc Mundial o el Fons Monetari Internacional. No obstant això, amb posterioritat a la crisi de 2008, aquesta tendència s'ha revertit i els acords de lliure comerç s'han reduït dràsticament. És més, els fluxos internacionals de capital no han recuperat mai els nivells que tenien amb anterioritat a la crisi. Això s'ha acompanyat del sorgiment d'una classe política populista, obertament hostil a la globalització, que recolzada en els efectes adversos de la pandèmia de la COVID-19, està afectant profundament la integració comercial.

El 2018, durant el primer Govern de Donald Trump, la competència econòmica i comercial entre els Estats Units i la Xina ja va augmentar notablement. El canvi de color a la Casa Blanca no va revertir aquesta tendència, ans el contrari, ja que l'Administració

Biden va intensificar aquesta disputa, focalitzant-la en la tecnologia i utilitzant els controls a l'exportació per limitar l'accés de la Xina als

semiconductors que possibiliten la Intel·ligència Artificial. Tal com va establir Jake Sullivan, qui fou llavors conseller de Seguretat Nacional dels Estats Units, la seguretat econòmica s'ha imposat en detriment del lliure comerç. I val a dir que el retorn de Trump a la presidència, la imposició d'aranzels i la multiplicació d'eines comercials confirma quelcom que ja s'intuïa: el paradigma del lliure comerç, tal com es coneixia a la dècada de 1990, i que es considerava un paradigma internacional compartit, pot haver

arribat al seu final. En el seu lloc, està emergint el plurilateralisme com a «bé substitutiu» en l'ordre econòmic internacional.

El retorn de la rivalitat sistèmica i l'auge de la seguretat econòmica fragmenten cada cop més les institucions econòmiques multilaterals. L'OMC ha ensopegat amb problemes estructurals a l'hora de promoure les negociacions comercials a causa del seu principi de «compromís únic», que fa que la presa de decisions sigui força inflexible i molt sensible a qualsevol possible desacord. D'altra banda, el Compromís de Wassenaar –el fòrum multilateral que regula els controls a l'exportació de tecnologies de doble ús– està sotmès a la reticència de Rússia de cooperar des que va començar la guerra d'Ucraïna. Mentre que les

institucions multilaterals es troben en una via morta, altres fòrums més restrictius, com el Grup dels Set (G7), agafen embranzida.

El plurilateralisme constitueix un enfocament diferent dels marcs multilaterals tradicionals pel seu plantejament sectorial i multipartit de la governança econòmica, amb menys països implicats però amb més capacitat resolutiva. Aquest sistema agilitza la presa de decisions, com es va poder comprovar a la cimera dels G7 celebrada el 2023 al Japó o en la d'Itàlia de 2024, al temps que permet que els països tractin els vincles entre economia i seguretat de forma diferent a com es tracten en els espais multilaterals tradicionals. No obstant això, allò que fa que el plurilateralisme sigui tan rellevant per als reptes actuals és el seu paper clau com a reflex de les aliances geopolítiques i en la seva reconfiguració.

L'agenda plurilateral impulsada per la Casa Blanca des de 2022 ha reforçat els vincles amb un conjunt d'aliats a Europa i a l'Indo-Pacífic (Japó, Austràlia, Corea del Sud i Índia) per contrarestar la influència econòmica de la Xina. D'altra banda, aquests països s'han alineat cada vegada més amb la postura estatunidenca contra la Xina. Pequín, per la seva banda, fa temps que inverteix en possibles aliats del Sud Global i en economies en expansió com Indonèsia. A més, la Iniciativa de la Franja i la Ruta (BRI, per les seves sigles en anglès) està apropant molts països africans a la Xina. Aquesta tendència plurilateral es coneix com a *friend-shoring*, una pràctica que consisteix a focalitzar les relacions econòmiques en aquells països considerats aliats o socis.

La tendència al plurilateralisme, com s'ha esmentat, està provocant una recomposició de les associacions comercials i desviant i fragmentant els acords econòmics existents entre els Estats Units i la Xina, com també

entre la resta del món. No obstant això, les aliances econòmiques dels Estats Units estan actualment en entredit a causa de les decisions recents del Govern de Trump. En comptes de vincles estratègics i sectorials, l'executiu actual reivindica allò que la consultora de geopolítica Minerva Technology Futures anomena la «Fortalesa Amèrica». El Govern de Biden, tot i que va intentar restringir l'activitat comercial d'alguns sectors tecnològics estratègics, també va treballar per enfortir les aliances i associacions dels Estats Units a través de fòrums com el Consell UE-EUA de Comerç i Tecnologia, en la lògica del plurilateralisme.

Ara bé, la sacsejada de les aliances econòmiques que duu a terme l'Administració Trump podria fragmentar molt més severament l'ordre econòmic. A diferència dels seus predecessors republicans, i després de decennis de polítiques favorables al lliure comerç, Trump enalteix l'aplicació d'un nou enfocament de *poder dur* a la política comercial. Mitjançant la imposició de forts aranzels, tant als seus aliats com als seus competidors, i el replantejament general dels compromisos històrics dels Estats

Units en matèria de seguretat, l'Administració Trump està provocant un qüestionament profund de les normes internacionals. El dubte és: serà aquesta tendència cap al plurilateralisme un primer pas cap a un nou ordre econòmic «unilateral»? O per contra, la resta de països continuaran teixint acords econòmics multilaterals sense comptar amb la concurrència dels Estats Units?

En aquest nou paradigma plurilateral, els Estats Units i la Xina promouen dos models de governar els mercats que són fonamentals i coherents amb la seva estratègia de seguretat nacional. Ara bé, aquesta competència està polaritzant cada vegada més el món en dos blocs, amb alineaments i interessos estratègics

En lloc d'excloure's mútuament, el multilateralisme i el plurilateralisme podrien -i haurien- de coexistir en un mateix espai econòmic i d'acord amb les mateixes normes internacionals

divergents respecte al comerç. Per aquest motiu, el debilitament de les institucions multilaterals pot desembocar en un ordre mundial fragmentat, en el qual el Sud Global quedi reduït al paper de simple espectador de la competició entre potències, sense veu ni vot, i en que el seu principal vector de desenvolupament sigui la captació d'inversions de les potències rivals, interessades a atraure'l a la seva esfera d'influència per superar els seus rivals. És per això que el reduït nombre de membres del G7 limita la seva legitimitat i inclusivitat a l'hora de tractar qüestions globals. Per exemple, quan es parla d'assegurar les cadenes de subministrament de minerals crítics, el format G7 no té en compte països fonamentals com Xile, Indonèsia o Moçambic. Cal, per tant, un debat més ampli sobre reformes normatives en l'àmbit multilateral per garantir que els fòrums plurilaterals no accentuin les divisions mundials.

Els països del Sud Global són conscients des de fa molt de temps que el sistema multilateral promogut per les antigues potències colonials no respon a les seves necessitats. I és per això que, en molts casos, exploren alternatives mitjançant les seves pròpies iniciatives de plurilateralisme. L'Àrea de Lliure Comerç Con-

tinental d'Àfrica (ALCCA) es pot considerar un exemple de plurilateralisme, ja que actualment és la zona més gran de lliure comerç del món. Aquesta iniciativa, que reuneix els 55 països de la Unió Africana i vuit comunitats econòmiques regionals, crea un mercat únic per a aquest continent. No obstant això, prioritzar el plurilateralisme en detriment del multilateralisme també té un cost, ja que allunya el Sud Global de la taula de debat sobre qüestions fonamentals com la Intel·ligència Artificial, els minerals crítics o la resiliència de les cadenes de subministrament.

La idea d'interdependència complexa de què parlaven Keohane i Nye va arrelar en el món acadèmic i va esdevenir part de l'impuls liberal que donaria forma al món posterior a la Guerra Freda. Aquest enfocament va permetre considerar el comerç i la cooperació com a opcions racionals per als estats. Tot i que el liberalisme va determinar les institucions multilaterals, el 2025 la situació actual de la política mundial posa en evidència que la cooperació econòmica no ha estat suficient per apaivagar els conflictes entre països. Així doncs, en el context actual de desarticulació del multilateralisme econòmic, el plurilateralisme pot constituir un enfocament efectiu, més compensat, en el qual les exigències de seguretat econòmica coexisteixin amb una cooperació eficaç. De la mateixa manera, la reducció del nombre de països participants pot conferir a les diverses agrupacions un caràcter més dinàmic i flexible, capaç d'evolucionar i donar resposta a les noves amenaces, com els ciberatacs o la dependència dels recursos. Els acords plurilaterals, així mateix, no tenen per què excloure el multilateralisme, sinó que podrien suplir les carències en matèria de governança que sempre han existit en les institucions multilaterals, sense afectar en absolut les seves funcions bàsiques. En lloc d'excloure's mutualment, el multilateralisme i el plurilateralisme podrien -i haurien- de coexistir en un mateix espai econòmic i d'acord amb les mateixes normes internacionals.

